

Pauline Worms foredrag om Holger Danske-sagnet

Taler

Pauline Worm
Forfatter og
kvindesagsforkæmper

Dato

24. marts 1865

Sted

Folkeforeningen for Randers
og Omegn

„Han haver den Skjæbne, han aldrig skal dø og aldrig sin Klædning opslide“ — saaledes sang en dansk Digter for mere end halvandet hundrede Aar siden om Seiren, som Hr. Sehsted havde vundet under Rygen, og som han kaldte et Barn, en Søn, hvis „Vugge var vinget og gungred paa Vand“ og ved hvis Daab tre Konger stod Fadder „ei alle med lige god Villie.“ — „Han haver den Skjæbne, han aldrig skal dø og aldrig sin Klædning opslide“, saaledes vidner ogsaa Folkesangen og Folkesagnet om Holger Danske — dog ikke om ham alene: de Udødelige ere en stor Familie, hvis Medlemmer dog ere meget forskellige indbyrdes. Der er dem, der bære paa Tilværelsen som en Forbandelse, dem, der til Straf for en svær Forsyndelse jages om uden Ro og Rast til Tidernes Ende, det være sig paa Landjorden som Jerusalems Skomager eller paa Havet som den flyvende Hollænder, og der er dem, der staa som velsignede Modbilleder, som Bærere af den eviglevende Kjærlighed og den aldrig affaldende Tro: der er saaledes Apostelen Johannes, om hvem en østerlandsk Legende beretter, at han endnu drager Aande i sin Grav, saa at man kan see den bæve og sænke sig, og at han skal reise sig af Graven før den yderste Dag; og der er Hellige fra den gamle Pagt, om hvem der gaaer Sagn saavel i christne som i muhamedanske Lande, at de under forskellige Navne have været til, ere komne igjen og fremdeles skulle komme igjen til forskellige Tider — det er den indiske Lære om Sjælevandringen, der fra Braminernes Religion, hvori den hører hjemme, er kommen over paa fremmed Grund. Men mellem de to Grupper, mellem Johannes og Ahasverus er der et saadant Dyb befæstet, at endog den dristigste Phantasi gyser tilbage for Springet og leder om en Bro, en Overgang, en Vei for Tankeforbindelsen mellem de yderste Modsætninger, og et saadant Mellemlid er da Holger Danske. Han er paa den ene Side ikke nogen Helgen, der har vundet Udødeligheden som Løn, nei: han har faaet den paa Vuggen, i Morgengave; og han er paa den anden side ingen Fortabt eller Fordømt, der

hvileløs farer omkring over Land og Hav, nei: han sover, undertiden altfor dybt og altfor længe, men naar han vaagner, er det ikke for med de Hellige at tage Deel i Verdensdommen, det er for med Folkefærdene at tage Deel i Verdenskampen. Vel kunde man sige: „ja i Tanken er han nok et Mellemed, men i Tiden kan han ikke være det; Ahasverus-Sagnet peger jo tilbage til den samme Tid, hvorfra Johannes-Legenden stammer, og fortællingen om Holger Danske maa være ottehundrede Aar yngre — men jeg svarer dertil, at et Sagn ikke nødvendigvis behøver at være opstaaet i den Tid, hvor det sætter sin Helt; det kan være meget yngre, og Ahasverus-Sagnet har man, saavidt jeg veed, ikke kunnet efterspore længere tilbage i Tiden end til det 11te eller Slutningen af det 10de Aarhundrede. Et Sagn, der knytter sig til Frelserens Lidelseshistorie, som jo var lige nærværende for alle følgende Tidens og Slægters Bevidsthed, kunde lige saa let opstaae til een Tid som til en anden, og den ydere Anledning til et saadant Sagn: Synet af en besynderlig fremmed Mand, der intetsteds havde Ro paa sig, den kunde da ogsaa være given i hvilket som helst Aarhundrede. Men om nu Holger Danske-Sagnet heller ikke kan efterspores lige op til den Tid, i hvilken Fortællingen spiller, saa er der dog endeel Sandsynlighed for, at det maa være opstaaet, medens Karl den Stores og hans Kæmpers Liv og Bedrifter endnu vare i frisk Minde, eller medens der endnu levede Mennesker, til hvis Barndomserindringer de hørte; thi det gaaer ikke med en stor Krigsfyrstes Ihukommelse, som med den store Fredsfyrstes, at den skulde være lige nærværende for alle Tidens Betragtning; det gaaer anderledes: Heltenes Minde afbleges og fordunkles; kun Sagnet og Sangen holder det ilive; men Sagnet og Sangen maa derfor ogsaa komme, før Erindringen dør hen.

Holger Danskes Krønike, der nu i mere end trehundrede Aar har hørt til den mest yndede Morskabslæsning hos den danske Almue, er halvt en Omarbejdelse, halvt et Udtog af en fransk Roman, der er skreven under Karl den Sjettes Regering, det vil sige før Aaret 1422, altsaa mod Slutningen af det Tidsrum, der var Ridderromanernes og Riddervisernes (Romancernes, Kæmpevisernes) Blomstringstid. Denne Roman er imidlertid selv en Bearbejdelse af en henved to hundrede Aar ældre rimet Fortælling, der nok ikke mere haves i sin oprindelige Skikkelse, men tidligt udkom i en nederlandsk Oversættelse, som igjen blev oversat paa Tydsk. Saaledes var da Fortællingen om Holger Danskes Liv og Eventyr bleven udbredt i fremmede Lande baade ved Tale og Skrift, førend den naaede hertil; og den Mand, der omsider plantede den over paa dansk Grund, var den af vort Modersmaal og dets Literatur høit fortjente Christiern Pedersen, Kannik ved Lunds Domkapitel og en trofast

Tilhænger af Kong Christian den Anden, hvem han fulgte i hans Landflygtighed. Paa sine Reiser i Udlandet kom Christiern Pedersen ogsaa til Paris, og der „blev det ham saa godt som budet og befalet,“ formodentlig af den fordrevne Konge selv, at han skulde oplede Bogen om Ogier le Danois og oversætte den paa Dansk. Han var da ogsaa heldig nok til at faae en Afskrift af Romanen; men Christiern Pedersen forstod ikke Fransk. Han maatte derfor betale en Anden for først at oversætte den paa Latin, og saa gav han sig selv ifærd med den danske Oversættelse. Imidlertid var han ikke kommen langt dermed, før han til sin Forundring opdagede, at denne Fortælling slet ikke stemte med Saxo, hvis Bog han selv havde ladet trykke og saaledes maatte være grundig bekendt med. Han paatog sig da at bortskjære og forandre, hvad der forekom ham altfor galt, f. Ex. dette, at Holger Danskes Fader, Kong Gotfred eller Gøtrik, skulde have taget sit Rige, Danmark, fra Saracenerne; og efter at han saaledes efter bedste Evne og i god Tro havde rensat Fortællingen for Alt, hvad han ikke kunde forlige med sin historiske Kundskab og Forstand, overgav han den til danske Læsere med den Tanke, at han bragte dem om ikke en fuldkommen troværdig Historie saa dog en Bog af historisk Indhold. Heri tog han dog fejl; thi en fransk Roman var ligesaa lidt dengang som nu en sandfærdig Beretning om svundne Tiders Tildragelser; heller ikke udgav den sig for at være det. Der var i Romanerne, de rimede og de prosaiske, saavel som i Romancerne Noget, der tilhørte Historien; men dette var i Almindelighed grumme lidt; der var ogsaa Noget, der tilhørte Folkesagnet — thi paa Sagn hvilede hele Middelalderens fortællende Digtning — og dette var i Almindelighed noget mere; men der var ogsaa Noget, der tilhørte Romanforfatterens eller Romancedigterens egen Opfindsomhed, og dette var da som oftest det meste. Især gjaldt dette om Romanerne, der rigtignok ikke vare fuldt saa lange og saa brede som vor Tids Frembringelser af samme Navn, men dog vare for tæt fyldte med Begivenheder og Bedrifter, til at Sagnet kan have leveret dem mere end Fjerdeparten af det Stof, de forbrugte. Ogsaa er det umuligt, at et historisk Sagn, der har dannet sig, medens Heltenes Liv endnu var i frisk Minde, saaledes kunde forrykke Begivenhedernes Skueplads og saaledes kaste vidt adskilte Tider og Folkefærd mellem hverandre, som Romanerne og undertiden Viserne gjøre. Det bliver derfor ikke saa vanskeligt et Foretagende, som det ved første Øiekast skulde synes, at uddrage Sagnet af Romanen, saa at man saa omtrent faaer det bort, der kun er det i Klæderne skaaret, kun er en Tilsætning af Skribentens eget Hoved. Fuldkommen sikker kan man naturligviis ikke være paa, at man hverken tager for meget eller for lidt med sig; men saa nogenlunde kan man dog nok ramme det Rette, naar man da ellers veed, hvordan at Folkesagn eller en Saga

pleier at see ud, og hvor fremmede for dens inderste Væsen de Tilsætninger gjerne ere, som den faaer af Digterne, især de Digtene, der ikke ere af det Folk og ikke skrive for det Folk, hvortil Sagnhelten hører. Saaledes vilde man, uden ellers at kjende Amleths Saga, nok af Shakespeares verdensberømte Tragedie Hamlet kunne uddrage de faa Træk, som Forfatteren har laant af et dansk Sagn fra Hedenold — forstaaer sig, naar man var underrettet om, at Helten hørte hjemme i et saadant; hvad man derimod i dette Tilfælde ikke vilde være istand til, det var at udfylde det Manglende, atter tilføie det, som Digteren har bortskaaret; dette kunne vi nu heller ikke gjøre for Holger Danskes vedkommende, men det er en Trøst, at Sagnet altid gjenfindes mere heelt i en Roman, end i en Tragedie og mere fuldstændigt hos en mindre Digter end hos een af de store.

Sagnet om Holger Danske vil da vel omtrent komme til at lyde saaledes: Holger var den ældste Søn af den jyske Kong Götrik, der feidede mod Karl den Store. Hans Moder døde, da han nylig var født, og hans Fader gav ham to Ammer, da han var større og behøvede mere Næring end andre Børn. Til hans Vugge traadte en Dag sex fagre Kvinder af en Slægt, der ikke ældes og dør som Menneskenes Børn; i Syden kalder man dem Feer, i Norden Fylgier (Christiern Pedersen har kaldt dem Vetter). De gav ham hver sin Gave; den sjette og sidste, som hed Morgana, gav ham Udødelighed. Holger voxte op og forbausede Alle ved sin Styrke og sin Forstand. Da han var ni Aar gammel, fik han en Stifmoder, der blev ham fjendsk og som tilsidst endog stræbte ham efter Livet, for at hendes egen Søn, der var ti Aar yngre en han, kunde arve Riget. Engang var Kong Götrik uheldig i sin krig mod Keiseren og maatte slutte Forlig paa Vilkaar, som det vilde falde ham tungt at opfylde, og som Gidsel maatte han stille sin ældste Søn. Da fik hans Hustru ham overtalt til at bryde Forliget og til at forhaane og mishandle Keiserens Sendebud, alt i det Haab, at Keiseren skulde hævne sig paa hendes Stifsøn. Og nær var det gaaet, som hun tænkte; men en Mand, der var i Slægt med Holgers rette Moder og var een af Keiser Karls bedste Kæmper, reddede hans Liv ved sin Forbøn, og siden udviste Holger saa stor Tapperhed og Ridderdyd i Keiserens Krige, at Karl endog for hans Skyld opgav sit Forsæt at angribe Danmark og tage Hævn over Kongen. Saa kom der hedenske Folk fra Østerleden, der faldt ind i Kong Götriks Rige og hærjede det med Mordbrand og al Slags Voldsdaad. Kongen var syg, og Dronningen vidste intet bedre Raad end at henfly til Keiser Karls Høimodighed og bede ham om Hjelp. Holger fik da Lov at drage til Danmark med saa stor en Skare, som frivillig vilde følge ham; da han kom her, var hans Fader død, og han arvede Kronen; men saasnart han

havde skikket Alting tilrette, faaet Fred for de hedenske Folk og gjort sig dem underdanige, overlod han Riget til sin Broder at styre; thi ham lystede det at drage i Leding med Keiserens Hære, som han var vant til. Men daarlig var Lønningen, som han derfor høstede. Medens han slog Keiserens Fjender ned for Fode, dræbte Keiserens søn hans eneste Barn, en fager og ædel Dreng, der efter sin Moders Død blev opfostret i Keiser Karls Gaard. Holger blev som rasende af Vrede, da han kom tilbage og spurgte denne Tidende. Keiseren bød ham Mandebod; men han vilde tage Hævn og kom nu i Feide med sin forrige Herre. Overalt, hvor han tyede hen, fandt han Venner for sin store Manddoms Skyld og for den Uret, han havde lidt; men Kongerne forraadte ham, og han maatte fly fra et Land til et andet; tilsidst var han saa forladt, at han ganske ene maatte forsvare en Borg mod Keiserens Krigsfolk. Fra den flygtede han da, men blev kort derefter tagen tilfange, og nu laa han i syv Aar i Fængsel. Da fik Keiseren atter Krig med Tyrker og Hedninger, og som det i Førstningen gik ham ilde, raadede hans bedste Mænd ham til at slutte Forlig med sin Fange, Holger Danske, og sende ham mod Fjenden. Keiseren sagde da, at nu efter syv Aars Fangenskab maatte Holger sagtens være afkræftet og udtæret, saa det vilde kun baade lidet at sende ham i Ledingsfærd; men Fangevogteren svarede dertil, at for Holgers Kraft vilde han indestaae; thi den kunde ikke have mistet sin Styrke, der hver Dag fortærede et halvt Faar og Brød af en Skjeppe Korn og dertil drak en god Skaal Viin. Holger blev da ført ud af Fængselet; men endnn [sic] vilde han ikke slutte Forlig med Keiseren, uden paa det Vilkaar, at han maatte tage Hævn over hans Søn, og saa haardt trængtes Keiser Karl af sine Fjender, og saa stor Tillid satte de Alle til Holgers Arm, at han fik Lov til at hævne sig paa Keisersønnen; men idet han løftede sit Sværd for at støde ham ned, standsede en Engel ham, og han lod sit Forsæt fare. Kort Tid derefter befriede Holger Danske Kongen af England og hans Datter, der vare faldne i Fangenskab, han ægtede nu den unge Kongemø og blev Drot over England efter den Gamles Død. Men som hans Hu altid stod til Ledingsfærd og Seire, forlod han sin Hustru og drog mod Tyrkerne, fra hvem han vandt Babylonien og Rhodus, medens Dronning Klara, hans Ægteviv, havde sin Nød med at værge sig mod en fransk Hertug, der beilede til hende og Riget. Omsider vilde Holger vende hjem; men da splintredes hans Skib i en svær Storm, og han blev alene kastet op paa en Klippe, hvorpaa der stod en Diamantborg, som var usynlig om Dagen, men lyste om Natten. Derhen fandt han Vei ved Aftentide; en Hest modtog ham der, hentede ham et Maaltid og bar ham paa sin Ryg ind i et prægtigt Sovekammer. Næste Morgen bar den ham til Morganas Slot. Hun modtog ham vel og satte en Ring paa hans Finger, hvorved han blev saa ung af Udseende, som var han kun 30

Aar, da han dog var henved hundrede; og hun satte Forglemmelsens Krands paa hans Pande, saa han glemte hele sit Liv paa Jorden og troede, han var i Paradis, hvori der ikke var meget feilet, da Slottet Avalon ligger nærved det sted, hvorhen Enoch og Elias bleve henrykte. I tohundrede Aar var han hos hende og hendes Brødre Artus og Oberon, og Tiden gik glædelig for dem med Leg, Turnering og Ridderspil. Saa tog hun en Dag Forglemmelsens Krands af hans Pande, og nu spurgte han om sin Hustru Klara, om Keiseren, om sit Rige Danmark og sin Broder, Kong Göde; men han vilde ikke troe det, da hun fortalte ham, at alle hans Frænder og Stalbrødre forlængst vare døde, og at det stod ilde til i Rigerne. Han gik da tilbage til Frankrig og undrede sig meget over Folkets slette Sæder og blødgættede Leveviis. Saa skaffede han atter Fred, og revsede det fordærvede Folk; og da i det samme Kongen døde, tilbød Frankerne ham Dronningen og Riget med hende. Han var først ikke villig dertil, men lod sig siden overtale af Præsterne. Dog, da han vandrede til Kirken med sin Brud, blev han bortført i en Sky, og siden veed man ikke, hvor han er; kun det siges der, at han skal komme igjen og frelse sit Rige, Danmark, naar det er haardest betrængt.

Det er en selvfølge, at Fortællingen om hans Gjenkomst efter tohundrede Aars Forløb ikke kan have hørt med til det ældste Sagn; men da Sagnene paa deres Vandringer gennem Tiderne nok kunne voxte, saa er det derfor ikke nødvendigt at bortkaste denne Slutning, som om den nødvendigviis var bleven til med Romanen. Til Sagnet hører maaskee ogsaa en Begivenhed med en Hest, som han efter sin Tilbagekomst pleiede at ride, og som vel kan have været den samme, der modtog ham paa Diamantborgen og bar ham til Morganas Slot, hvor den sagtens ogsaa har tjent ham under Kampegene med Artus og Oberon. For denne mærkelige Hest var Holger Danskes Fjender næsten lige saa bange som for Helten selv, og engang, da han havde udfordret en Sultan til Tvekamp, havde han maattet love ikke at tage den med. Hesten vilde imidlertid paa ingen Maade lade sig skille fra sin Herre og for at følge ham gjorde den sig ukjendelig ved at forvende sin Farve fra sort til hvid.

Det er mere end rimeligt, at det gamle Sagn er gaaet ind paa Enkeltheder i Henseende til Heltens Krigseventyr: Tallet og Navnene paa de Fjender, som han nedlagde med egen Haand og alt Saadant; men en Undersøgelse i den Retning vilde være aldeles spildt og ørkesløs. En dansk Kæmpevis, der, efter Sproget at dømme, ikke kan være meget yngre end Christiern Pedersens Bog, og som fra Karen Brahes Haandskrifter er gaaet over i Svend Grundtvigs Samling og Flors Haandbog, lader Holger Danske som konge i Danmark værge sit Rige mod

Diderik af Bern (□: Theodorik fra Verona, der levede 300 Aar før Karl den Store) og tilføje denne Konge et saadant Nederlag, at der af hans 18,000 Kæmper kun kom 55 tilbage. Sildigere Digtere, der have sunget om Holger Danske, have meest holdt sig til Krøniken;“ dog er ogsaa ved dem et langt yngre Sagn draget frem for Lyset. Der fortælles nemlig baade i et dansk og et tydsk Digt(1), at Holger boer i Kasematterne under Kronborg, og at et ungt Menneske engang er gaaet derned for at see efter, om det forholdt sig, som han havde hørt. Han saae da Holger Danske, en stor, stærkbygget men ældgammel Mand med et langt hvidt Skjæg, der var voxet fast i Steenbordet, hvorover han bøiede sig. Ynglingen blev forfærdet ved dette Syn og bad ydmygt om Tilgivelse, fordi han havde forstyrret den Gamle i hans Drømme; men Kæmpen svarede venligt: „ræk mig din Haand, Landsmand, for at jeg kan føle, hvor stærk Slægten er nutildags!“ Det vovede dog Ungersvenden ikke; han drejede i dets Sted Døren med dens Jerngreb mod ham. „Nu, den er dog ikke saa svag — jeg kommer, naar det behøves,“ sagde Holger, og næste Dag saa man Mærkerne af hans Fingre i Dørgrebet.

Men have vi saaledes faaet en Fremstilling af Holger Danske-Sagnet, som det har levet og lever paa Folkets Tunge, som det er vandret og voxet gennem Tiderne, saa bliver Spørgsmaalet: hvorvidt vi med et saadant Sagn staae paa Historiens faste Grund og hvorvidt vi bevæge os paa Folkepoesiens lette, bølgende Element, der ubevidst optager en Hær af Billeder i sit Speil. De Lærde ville svare os, at Sagnet om Holger Danske aldeles ikke har nogen historisk Grundvold, at om der end blandt Karl den Stores Mænd maaskee har været een, hvis eventyrlige Liv har givet Stof til den eventyrlige Fortælling, saa er denne Mand ingen Dansk [sic] Hans franske Tilnavn: le Danois, der rigtignok betyder den Danske, udlede de af det angelsaksiske Ord Than, en Høvding, der ved at omstøbes først paa Latin og siden paa Fransk efter deres Mening kunde blive til Danois. Ligesaa sindrigt og lidt mindre haartrukket vilde det vistnok have været, om man havde meent, at der blandt Karl den Stores Kæmper var en Mand, der deels for sin Glubskhed, deels for sin Styrke, deels for sin Troskab mod Keiseren fik Navn efter de store Hunde, man holder i Paris, og som endnu gaae under Navnet danois. Han vilde da komme til at staae i Klasse med Albrecht der Bär, Heinrich Löwe, Normændenes Rolf Ganger, Thorer Hund og Sigurd Hjort kort sagt: den hele Dyresamling af Konger og Helte, hvortil vi Danske ogsaa have ydet et kummerligt Bidrag i Erik Lam(2). Men er saaledes Holger Danskes Tilnavn omtvistet, da bliver der Spørgsmaal om hans Døbenavn. Er „Holger“ ikke dansk? Jo, nu er der adskillige Holgere heri Landet, og udenfor Danmark

vil der vel ikke findes ret mange; men at det samme Navn har været i Brug herinde paa Karl den Stores Tid, drister jeg mig rigtignok ikke til at paastaae. Imidlertid er der dog Noget ved det Navn, som gjør, at vi ikke saadan uden videre kunne opgive det. Det nordiske Ord „geir,“ et Spyd, forekommer som Navn i forskjellige Sammensætninger: Thorgeir, Thors Spyd, Asgeir, Asaspyd, Vigeir, indviet Spyd, o. s. v. Senere forandredes disse Navne ved en blødere Udtale til Torger, Asger, Viger. I Oehlenschlägers „Hagbarth og Signe“ hedder een af Signes Brødre Alger — her have vi maaskee fundet det. Man behøver kun at kjende lidt til Lovene for de Forvandlinger eller Forvanskninger, som gothiske Ord og Navne maatte undergaae, naar de kom paa det franske Folks Tunge, for at forstaae, at Navnet Algeir, Algier, Alger paa Fransk ikke kunde blive til andet end Augier, der for Udtalens Skyld lige saa godt kunde skrives Ogier. Jeg har seet et Aftryk af et Decret fra Revolutionstiden, hvori Navnet Aurore, Aurora, var stavet Orrore(3), skjøndt Ordet aurore endnu er den franske Benævnelse for Morgenrøden; og man kan ikke med Billighed forlange, at en fransk Romanforfatter fra Karl den Sjettes Tid eller en 200 Aar ældre Digter skal være bedre bevandret i nordisk Sproggrandskning end en fransk Øvrighedsperson i 1790 er det i sit Modersmaal. Med Skrivemaaden komme vi saaledes nok tilrette. Og den samme Mand, som de Franske kalde Ogier le Danois, ham kalde Tydskerne Holger Dansver, et Tilnavn, der slet ikke er tydsk, men nordisk og ligefrem betyder: dansk Mand. Paa denne Maade bliver det da i det mindste rimeligt, at Helten i Sagnet, een af Karl den Stores tolv Jevninge, virkelig har været en dansk Mand og heddet Alger(4)! Men en Søn af Kong Gotfred har han ikke været, og af hans Kongedømme veed Historien Intet. Spørger man nu, hvorledes der af en saa lille Kjerne kan opvoxe et saa stort og fyldigt Sagn, ja, da mindes vi det lille Frø, der blev til et stort Træ, hvori Himmels Fugle bygge Reder; men naar Sangens Fugl skal bygge Rede i Historiens Træ, da samler den fra alle Sider Hø og Straa og Kviste og alt det hvoraf, den opfører sin Bygning, og mange Gange flyver den vidt omkring for at hente det. Saaledes gjenfinde vi da her enkelte Træk, der komme for i næsten alle Middelalderens Folke-Eventyr: Feerne eller Fylgierne ved Vuggen; den onde Stifmoder; — vi gjenfinde Træk af Stærkodder-Sagnet: Stærkodder kom ogsaa efter lang Tids Forløb tilbage til sin Konges Gaard og fandt Sæderne fordærvede og Folket blødagtigt; han revsede ogsaa de Vanslægtede; han jog ogsaa Fjenden bort; han blev ogsaa trehundrede Aar gammel; — vi gjenfinde andre Træk af Nordens Myther: Holgers Liv hos Morgana ligner Einherjarnes hos Odin; — vi gjenfinde Træk af østerlandske Sagn og græske Myther f. Ex. Mythen om den trojanske Kongesøn Tithon, der blev bortført af Morgenrødens Gudinde(5). — Men Sagnbilledernes Oprindelse

er os ikke nok; vi skulle forske efter deres Betydning, spørge, hvorledes Holger Danske har kunnet blive det levende Udtryk for den danske Folkeaand, hans Levnetsløb vor Historie.

Holger var en Kongesøn; men hans Fader sad ikke uanfegtet paa sin Trone; han maatte kæmpe med Frankerkongen, den romerske Keiser Karl. Det danske Folk hører til den gothiske eller, om man vil, gothisk-germaniske Stamme, der endnu er og i lang Tid har været den herskende i Verden, herskende ved sin Kraft og sit Snille men endnu mere ved sin Kjærlighed til Alt, hvad der stammer fra Aand. Men den gothiske Stamme har en farlig Medbeiler til Herredømmet i den romanske, i de Folkefærd, hvis Sprog stamme fra Romersproget og hvis Mærke Romerørnen er bleven, medens Gotherne have valgt Løven til deres Tegn; og det kan ikke negtes at til visse Tider har det seet ud, som skulde det gothiske Herredømme være forbi; saaledes truer i vore Dage Frankrig, den keiserlige Ørn, med at overflyve England, som nu bærer Løvebanneret høiest. — Holger var den Førstefødte; han var i Alder ti Aar forud for sine Brødre: Det danske Folk har i Historien været ti Aarhundreder forud for Broderfolkene. Norge og Sverrig ere vel tusindaarige Riger; men Danmark er totusind Aar gammelt. Man skal ikke regne fra Gorm den Gamle: han samlede Riget, som en kort tid havde været deelt — det samme gjorde siden Valdemar den Store — man skal regne fra Skjold og Frode, og saa faaer man de totusind Aar. Betragte vi Norden som en Eenhed i Modsætning til de fjernere Grene af Stammen: Engelskmænd, Hollændere, Tydskere, da behøve vi ham at tænke paa, hvor langt det nordiske Herredømme paa Havet var forud for det hollandske og engelske, ikke at tale om det tydske, som endnu ikke er født. —

„I Nord er Vikingsaanden født og baaren;

„Der diede den Havets fulde Bryst,“

synger een af vore Digtere, og vi forstaae da nok, hvad Sagnet mener med de to Ammer, der skulde opfostre Holger Danske; det er de to Have, i hvis Arme Gud har lagt vort Fædreland; det er Nordsøen og Østersøen, som vuggede den unge Vikingstamme og hørte paa, at der blev sunget store Ting for Vuggen. — Holger Danske fik en Stifmoder: Det danske Folk har havt en lang Række af Stifmødre, en lang Række af tydske Dronninger, der ikke blot satte deres Egne, vore tydske Stifbrødre, i Høiredet, som var redet til os, men som endog stod den danske Folkeaand efter Livet og vilde fornede Sproget til at dele Trællenes

Kaar. Holger Danske blev reddet af en Mand, som var i Slægt med hans rette Moder. Saaledes skete det ogsaa, at dengang det Danske var allermeest foragtet, og da det allermindst saae ud til at kunne friste Livet længere, kom Islænderne herved med vort gamle Modersmaal, vore gamle Kæmpesagn og de levende Minder om det danske Folkehjertes første Kjærlighed, og da fik Tydskheden ikke Magt til at kvæle det, da blomstrede det atter op i Sang og levende Tale. — Holger tog sit Rige i Arv; men da han troede, at Alt var jevnet og skikket tilrette herinde, drev hans urolige Sind ham atter til Keiserens Leir og til fjerne Lande. Saaledes var det i gammel Tid, at den Danske ikke kunde sidde rolig hjemme, men maatte færdes ude i Orlog og Krig, for at den halve Verden kunde gjenlyde af Rygtet om hans Færd; og saaledes var det i yngre Dage, saaledes er det endnu, at den Danske, naar han er født til noget Ualmindeligt, ikke kan nøies med en Plads i Fædrelandshistorien, men vil ind i Verdens Historie, ligesom da ogsaa hans Landsmænd ikke ret vil lukke Øinene op for, hvad han duer til, saalænge han er en Hjemfødning, der ikke er kommen til dem med et udenlandsk Stempel paa sin Dygtighed. Det gjelder nu vore Søhelte, vore Kunstnere, vore faae Statsmænd, vore Lærde, ja end ogsaa vore Digtere, om hvem man dog skulde synes, at de havde allermeest med Modersmaalet at gjøre. Oehlschläger skrev nogle af sine nordiske Sørgespil først paa Tydsk; Jens Baggesen var næsten mere en tydsk end en dansk Digter, og H. C. Andersen skriver sine danske Fortællinger saaledes, at man kan see, de ere mere beregnede paa engelske, franske og tydske Læsere end paa hans egne Landsmænd. Det skal nu ikke nægtes, at der til Grund for denne Stræben ligger Noget, som er langt ædlere end selvsyg Forfængelighed; det er Danmarks Roes, ikke sin egen, den Danske vil udbrede. Derfor skrev Tycho Brahe paa en Rude i Wandsbeck: „Danmark hvorfor støder du mig bort? hvad har jeg vel gjort dig andet, end at jeg hævede dit Navn til Stjernerne.“ Men en Svaghed bliver dog altid denne urolige Higen efter udenlandsk Hæder, en Svaghed for hvilken det danske Folk ofte nok maatte bøde med Tabet af sine bedste Børn. — Medens Holger Danske førte Keiserens Krige, blev hans unge Søn, som han havde betroet i Keiserens Hænder, paa en skjændig Maade dræbt. Her see vi den danske Godtroenhed, der satte Ulven til at vogte Lam: Tydsken til at vogte paa og værne om det aandelige Liv i Sønderjylland; her see vi tillige den vidtberømte, men falske og uægte danske Beskedenhed, der hellere vil være Tjener hos de Store end Herre i sit eget Huus; her see vi da ogsaa den danske Sorgløshed, der glemmer Omsorgen for sit Nærmeste og kjæreste for at beruse sig i forfængelige Drømme. Holger blev vred, blev rasende af Vrede og tørstede efter Hævn, da han erfarede, hvad der var skeet. Ja, den godmodige Danske kan blive vred, kan blive for Alvor vred, naar

han seer, hvordan hans Tillid bliver skuffet og hans Tjeneste lønnet. Han vil da hævne sig, og en Hævn er der nok ogsaa forsøgt, en Hævn for det myrdede Barn i Sønderjylland; [sic] menhvortil førte Forsøget? Holger Danske fandt Venner i alle Lande, hedder det; men Kongerne forraadte ham, og tilsidst stod han ganske ene uden noget Haab om Undsætning. Ja, den Historie kjende vi; den er altfor ny og altfor sørgelig, til at vi skulde have glemt den. I syv Aar var han i Fangenskab. Saaledes staaer nu det danske Folk med bundne Hænder og maa see paa al den Uret og Undertrykkelse, der skeer i Sønderjylland, næsten uden at kunne røre en Finger derimod; om det skal vare syv Aar, kortere eller længere, veed endnu Ingen. Men saa fik Keiseren Brug for Holgers Arm mod Tyrker og Hedninger, og da han frygtede, den danske Kæmpe kunde have tabt sin Styrke i Fængslet, gav man ham den Besked, at sligt var umuligt; dertil havde den Næring, han havde faaet, været for sund og rigelig. Saaledes kunde det vel hændes, at Tydskland, ikke Preusen, men Tydskland engang kunde faae Brug for vor höire Arm, vor Flaade, vel ikke mod rigtige Tyrker, men mod Folk, der handle værre mod Christi Kirke, der hvor den ikke vil tale Tydsk, ja selv der, hvor den nok vil tale det, (6) end Tyrker og Hedninger vilde gjøre. Og skulde det komme dertil, da var det godt, om det kunde siges, at den danske Folkeand, om den end havde været stænget inde bag Kongeaen som bag en Jernmuur, dog havde næret sig med sund og kraftig Føde og derfor ikke tabt noget af sin Styrke. Det kunde vel hændes, at Tydskerne da vilde slutte Forlig med os, endog paa det Vilkaar, at vi fik Lov til at tage Hævn over dem iblandt deres egne Børn, der haardest havde krænket os; men da, haaber jeg, vilde i det rette Øieblik en Engel, Christendommens Engel, standse Hævnersværdet og lære os, at Hævnen hører Gud til.

Vi maa nu ikke forlange, at Sagnbillederne altid skulle følge hverandre i historisk Orden; og naar der er Tale om Holger Danskes Herredømme i England, om Dronningens Kjærlighed til ham og Troskab mod ham, medens han drog udenlands for at vinde sig Riger i Østen, saa peger alt dette tilbage i vor Historie, tilbage til Englands og Danmarks Forening under Knytlingeslægten, til Rigeres Adskillelse mere ved de Danskes end ved de Engelskes Villie, og til den historiske Kjendsgjerning, at det engelske Folk endnu lang Tid derefter vedblev at strække Armene ud mod Danmark og slet ikke var glad ved den fransk-normanniske Beiler, medens Rygen og Venden blev det Rhodus og Babylonien, for hvis skyld Holger Danske glemte sin engelske Brud. — Da Holger vilde drage hjem og engang slaa sig til Ro, blev hans Skib omtumlet af Storm og Bølger, indtil det omsider sønderloges mod en Klippe, hvor han med Nød og neppe reddede

Livet. Saaledes bar da ogsaa vore Korstoge under Valdemarerne kun bittre Frugter efter en glimrende, men kortvarig Blomstring, og snart stod Heltekongen Valdemar Seier som en skibbruden Mand, hvem Modgangens Storme og Skjæbnens Bølgeslag havde berøvet Alt, hvad Lykken og Tapperheden før skjænkede ham. — Holger fandt vei til en Borg af Diamant, der lyser om Natten men er usynlig om Dagen. Denne Borg er Historiens Tempel, de gamle Minders Helligdom, der staaer uændset og fordunklet i de lysere Tider, naar det Nærværende er nok til at hæve Tanken, og naar nye Bedrifters Dagglands kaster sit Skær over Folkenes Liv; men i Mørket lyser den; i Aftendæmringen træder den frem for Synet; i Natten, i de tunge og mørke Tider, viser den Folket Veien, det skal tage. Derfor hedder det ogsaa i vore Forfædres Gudesagn, at Saga boer ved den synkende Bæk (Søkkvabek). Hun sidder ikke ved Udspringet af Tidernes Flod, ikke hvor dens Væld skummer og bruser og syder i ungdommelig Kraftfylde, men ved det stille Vand, der dog har Dybde og Bredde nok til at speile al Himlens og Jordens Deilighed. — Men hvad betyder Hesten, der modtager ham paa Borgen, bærer ham til Udødelighedens Land og forvender sin Farve for ikke at skilles fra ham? Ja, hvad betyder i Nordens Myther Hesten Sleipner, der springer paa fire Par Fødder over Land og Hav? og hvad betyder Grækernes vingede Pegasus, der bærer Helten, Perseus, tilbage fra hans Stordaad? — hvad Andet vel end Skjaldekonsten, som bærer Heltens Minde gennem tiderne? Hesten, denne ædle og stolte Natur, der dog saa godt forstaaer at tjene, at underordne sig et høiere Væsen (ligesom Skjalden glemmer sin egen Hæder over Heltens, han besynger), den er i sig selv een af Dyreverdenens meest poetiske Skikkelser, og som det er sandsynligt, at den ved sin rythmiske Gang, sit vexlende Fodskifte i Skridtgang, Trav og Galop kan have givet Tanken til Versemaalet, saa er det vist, at den uadskilleligt har knyttet sit Navn til Riddertiden og til enhver historisk Tid, hvorfra Digtekonsten henter sit Stof, saa det er, som om Kampen har tabt sin Poesi og Heltelivet sin Glands fra den Dag, da Krudtets Opfindelse trængte Rytteriet tilbage og det grove Skyts frem i Forgrunden. Derfor er Hesten baade i Nord og Syd bleven et Billede paa Digteraandens Flugt; hos vore Forfædre laante den noget af Fiskens Natur, hos de flygtige Sydboer noget af Fuglens; det passer godt; men Billedet er dog det samme. Dog, der kommer Tider, som age med Stude, og Tider, som fare afsted med Damp; haarde Tider, der kun sandse Livets fattigste Nødtørft, og bløde Tider, der svælge i et Overmaal af Nydelser, der kommer ogsaa Tider, da en Guds frygt, som misforstaaer sig selv og Livet, vil banlyse Poesien som farligt Hedenskab. Hvad gjør den da? — den forvender sin Farve: den træder frem i en anden Dragt, og dens Forfølgere forstaae da ikke

hvad de dog ellers kunde lære af enhver god Hestekjender, at see den i Munden, paa Tænderne; nei, de see kun paa Skinnet (Skindet), paa Farven, og naar det er Tidens Modifarve, lade de den gaae Ram forbi. — Det er vel ikke nødvendigt, at vi tale om Forglemmelsens Krands, der blev sat paa Holger Danskes Pande (Dansken har tidt nok glemt sin Fortid), om Foryngelsens Ring, om hans Gjenkomst i Fortiden og i Fremtiden for at revse en vanartet Slægt, men ogsaa for at redde Folket fra Undergang; jeg mener, det er Træk, som forklare sig selv. Men naar saaledes Alt, hvad Sagnet melder om Holger Danske, har kunnet finde sin Anvendelse paa hans Folk, saa tør vi vel ogsaa tilegne os den Forjættelse, der ligger i Gaven ved hans Vugge: det danske Folk er det, som ikke skal døe, men leve til Tidernes Ende. Man veed jo ikke, om den er fjern eller nær.

Her kunde vi slutte; men jeg vil dog ogsaa med et Par Ord omtale et tydsk Sagn, der har nogen Lighed med det om Holger Danske. Det hedder nemlig om Keiser Frederik Rødskjæg, der omkom paa et Tog til det hellige Land 1190, at han ikke er død men sover i et fortryllet Slot, hvorfra han een Gang hvert hundrede Aar sender en Dreng ud for at see efter om Ravnene endnu flyve omkring Bjerget; thi da skal han sove hundrede Aar endnu. Ravnene er jo Aadsselfuglene, der veed at drage sin Næring og sin Fordeel af hvad der er i Opløsning. Den er tillige en tyvagtig Fugl, som holder af at samle glimrende Ting til sin Rede. Denne Ravn er meget nær i Familie med den preusiske Ørn og dens Stamfader, Venderens kronede Lindorm. Preuserne ere jo ikke rette Tydske, men germaniserede Vender og Slaver. Vistnok gjælder dette ikke om alle Kong Vilhelms Undersaatter; det gjælder f. Ex. ikke om Sakserne og Rhinlænderne; men disse Folks Kjærlighed til Preusen og Begeistring for det bismarkske Monarki er da ei heller synderlig stor. Det kunde vel hændes, at Ravnene engang fløi bort, at det vendisk-slaviske Jernaag blev taget af Tydsklands Nakke: at Tydskerne bleve et enigt, frit og mægtigt Folk. Men var det da ikke forbi med Holger Danskes Rige? — Jeg mener nei; jeg mener, at Tydskerne kun ere Tyranner ude, saalænge de ere Trælle i Hjemmet, og at, naar de engang selv fik det godt, vilde de ogsaa unde os Andre det saaledes, og saa kunne da Holger Danske og Frederik Rødskjæg række hinanden Haanden over Eideren eller over Slien, hvor det nu bliver: række hinanden Haanden til Fred og Forsoning, maaskee til Venskab og Forbund; men at tale om Broderskab og Enighed mellem Danmark og Tydskland nu, medens Preusen raader dernede: det er for tidligt.

1) Der er den Forskjel mellem dem, at den danske forfatter lader et lystigt Lag af

Svende i kaad Overgivenhed fatte den Beslutning at sende een af Selskabet ned til den Gamle. Tydskeren derimod lader en ung Bonde af egen Drift gaae derned for at see, om Sagnet var sandt. Iøvrigt kan det ene Digt gjerne være en Efterligning af det andet; Versemaalet i dem begge er eens.

2) Her er ikke Tale om Slægtnavne, som have deres Oprindelse fra Dyrebilleder i Skjoldet, men om Kjendingsnavne, som enkelte Mænd have faaet paa Grund af deres personlige Egenskaber.

3) George Sand, Histoire de ma vie. Stedet findes i et af Bogens første Hefter.

4) Ved en nordtydsk Udtale kunde Alger let blive til Olger, og dette blev da igjen til Holger ligesom Amleth til Hamlet.

5) See Tithon, dramatisk Digtning af Fr. Paludan-Müller.

6) Man huske blot paa den preusiske Regeringe Forfølgelser mod de lutherske Menigheder, der ikke vilde tiltræde Unionen.

Kilde

Pauline Worm: Et foredrag om Holger-Danske-Sagnet holdt i Folkeforeningen for Randers og Omegn den 24de Marts 1865. Randers: N. Schmidt's Forlag. Trykt hos M. P. Fogh. 1865 (Eksemplar fra Indiana University Library, tilgængeligt online)

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Foredrag, Kvindebevægelsen

Relateret

Orla Lehmanns tale ved mindefesten for stænderinstitutionen 28. maj 1842

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/pauline-worms-foredrag-om-holger-danske-sagnet-1865>